

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ХОРОЛЬСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 821.161.2-3"19"(043.5)

ПОЕТИКА ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ ІВАНА БІЛИКА

10.01.01 – українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Бердянськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури та компаративістики Бердянського державного педагогічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Новик Ольга Петрівна,
Бердянський державний педагогічний університет,
завідувач кафедри української
літератури та компаративістики.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Гребенюк Тетяна Володимирівна,
Запорізький державний медичний університет,
професор кафедри культурології та українознавства;

кандидат філологічних наук
Веретюк Тетяна Володимирівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
викладач кафедри української і світової літератури.

Захист відбудеться «01» червня 2017 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 18.092.02 у Бердянському державному педагогічному університеті за адресою: 71112, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Бердянського державного педагогічного університету (71112, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4).

Автореферат розісланий «__» квітня 2017 року.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Г.О. Александрова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Помітною постаттю в українській літературі XX – поч. XXI ст. був видатний письменник, перекладач, журналіст, лауреат Шевченківської премії, удостоєний відзнаки «Золотий письменник України», Іван Білик, художня спадщина якого, на жаль, ще й досі залишається малодослідженою.

Художній доробок митця нараховує 10 романів, із яких декілька стали сенсаційними, як-от: «Меч Арея» (1972), «Похорон богів» (1986). Відомі широкому колу читачів історичні твори «Золотий Ра» (1989), трилогія «Скіфи» (1989–1992), однак тематика і проблематика романів Івана Білика виходять за межі історичних. Попри те, що роки творчості митця припали на часи жорсткої ідеологічної заангажованості мистецтва, письменник розкриває в романах «Яр» (1958–2008), «Танго» (1968), «День народження Золотої рибки» (1977) події XX ст.: революцію, колективізацію, голодомор 1932–1933 рр., роки фашистської окупації, тоталітаризм радянського суспільства, проблему української еміграції.

Жанрова природа прози письменника також досить різноманітна: від творів, про події XX століття, що поєднали в собі риси різних жанрових різновидів (пригодницького, психологічного, детективного, соцреалістичного, політичного, роману-подорожі, роману-випробування та інших), до історичних романів, присвячених зображенню Скіфської доби, подій IX – X ст. на землях Київської Русі.

Творчість Івана Білика розглянуто в наукових працях З. Артюшенко, Н. Безкровної, І. Домалеги, М. Лаврусенко, В. Панченка, А. Шпиталю та ін., однак на сьогодні в українському літературознавстві немає цілісного аналізу поетики та жанрової еволюції прозових творів письменника.

М. Кодак розглядає поетику художнього твору як цілісну систему. Вчений обґрунтовує такий підхід тим, що літературно-критична практика вдосконалює вже існуючий інструментарій понять, і системний підхід є необхідним для повноти аналізу художнього твору загалом. Окреслюючи власну поетичну систему, дослідник керується правилом, що однорідні поняття такої системи повинні бути рівноправними та взаємно підпорядкованими, а тому для найзагальнішої моделі поетики доцільно взяти такі з них, якими можна охопити всю її систему. М. Кодак виділяє такі складники поетики художнього твору: пафос, жанр, психологізм, хронотоп, нарацію. Водночас дослідник зазначає, що такий порядок розгляду структурних рівнів у моделі поетичної системи зовсім не є обов'язковим для аналізу художнього явища.

Беручи за основу визначення поетики творчості автора як цілісної системи (М. Кодак), у дисертації розглянуто різні рівні змісту та форми прози Івана Білика, зокрема жанрові особливості, образну систему, художній хронотоп, номеносферу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі української літератури та компаративістики Бердянського

державного педагогічного університету протягом 2012–2016 рр. у межах тем «Динаміка жанрів і стилів української літератури: компаративний аспект» (протокол кафедри української літератури та компаративістики № 7 від 27.01.2011 р.); «Поетика української літератури в контексті художньо-естетичних епох» (протокол кафедри української літератури та компаративістики № 4 від 11.11.2015 р.). Частину дослідження здійснено в межах держбюджетної теми «Компаративні студії в літературознавстві: імагологічний аспект» (державний реєстраційний номер 0112U000032) . Тему дисертації затверджено вченою радою Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 9 від 01.02.2013 р.) і науковою радою НАН України з проблем «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 2 від 11.06.2013 р.).

Мета роботи – дослідити своєрідність поетики романів Івана Білика.

Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- окреслити етапи наукового пізнання творчого доробку Івана Білика;
- виокремити та схарактеризувати жанрові різновиди романів митця;
- здійснити системний аналіз портретно-психологічних характеристик персонажів;
- схарактеризувати специфіку хронотопу романів Івана Білика;
- визначити роль поетики заголовків для реалізації ідейного задуму в творах письменника.

Об’єктом дослідження є романи Івана Білика «Танго» (1968), «Меч Арея» (1972), «День народження Золотої рибки» (1977), «Земля Королеви Мод» (1982), «Похорон богів» (1986), «Золотий Ра» (1989), «Яр» (1958–2008), трилогія «Скіфи»: «Дикі білі коні» (1989), «Не дратуйте грифонів» (1993), «Цар і раб» (1992).

Предмет дослідження – особливості поетики художньої прози Івана Білика.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці З. Артюшенко, Н. Безкровної, І. Домалеги, М. Климишина, М. Лаврусенко, Ю. Ларікової, А. Могиленка, В. Панченка, М. Славинського, М. Сороки, А. Топачевського, А. Шпиталю та ін., присвячені вивченню окремих аспектів творчості Івана Білика. Значний вплив на формування методологічного апарату роботи мали дослідження літературознавців щодо розвитку жанру роману ХХ століття та проблем ідентифікації окремих жанрових різновидів роману, жанрового синкретизму (праці А. Баранова, Н. Бернадської, Т. Бовсунівської, Дж. Каллер, Л. Кицак, К. Кларк, Ю. Коваліва, О. Ковальчука, В. Кузьменка, Н. Лейдермана, Л. Тарнашинської, Т. Табунщик, У. Федорів, О. Філатової, О. Харлан, В. Хархун, С. Шарифової та ін.); історії та розвитку жанру історичного роману (Л. Александрової, С. Андрусів, І. Варфоломеева, А. Гуляка, М. Ільницького, Б. Мельника, В. Оскоцького, Д. Пешодри, О. Проценко, Л. Ромащенко, М. Сиротюка, В. Чумака та ін.); поетики заголовка (Ю. Коваліва, С. Кржижановського, І. Немченка, М. Челецької та ін.), часопросторової організації літературних творів (М. Бахтіна, Н. Копистянської В. Халізева та ін.);

психологізму зображення літературного образу (А. Єсіна, Л. Каневської, Ю. Коваліва, О. Січкара, В. Фащенко, В. Халізева та ін.).

Для реалізації мети та досягнення поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**. Провідними стали культурно-історичний (дослідження особливостей літературної епохи другої половини ХХ століття), структурно-семіотичний (аналіз образної системи, символів, жанрово-тематичних особливостей текстів), герменевтичний (інтерпретація художніх творів) методи. Також застосовувалися біографічний та порівняльно-історичний методи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше виокремлено етапи наукового пізнання творчого доробку Івана Білика; схарактеризовано поетику художньої прози митця з точки зору системного підходу; наголошено на ознаках жанрового синкретизму в творах письменника; у контексті сучасних літературознавчих теорій проаналізовано образи-персонажі та психологізм їх характеротворення, хронотоп, увесь заголовковий комплекс романістики Івана Білика.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в процесі вивчення історії української літератури, підготовки лекційних курсів з історії української літератури другої половини ХХ століття, програм спецкурсів та спецсемінарів, укладання навчальних посібників. Матеріали дисертації можуть стати в нагоді вчителям-словесникам загальноосвітніх навчальних закладів різних типів при підготовці уроків позакласного читання, факультативних занять тощо.

Особистий внесок здобувачки. Дисертація виконана самостійно, усі засадничі ідеї та висновки належать безпосередньо авторці.

Апробація матеріалів. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри української літератури та компаративістики Бердянського державного педагогічного університету. Окремі аспекти роботи викладені в доповідях, виголошених на наукових конференціях, читаннях, семінарах: *міжнародних* («Мова – література – культура в контексті національних взаємозв'язків» (Бердянськ, 2013), «Мова і соціум: етнокультурний аспект». (Бердянськ, 2013, 2014, 2015), «Скарбниця розуму: інтелектуальний дискурс літератури» (Бердянськ, 2013), «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, Німеччина, 2013), «У тридев'ятому царстві»: феномен казки в літературі, фольклорі і медіа» (Бердянськ, 2014), «Над берегами вічної ріки»: темпоральний вимір літератури» (Бердянськ, 2015), «Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа» (Бердянськ, 2016), Міжнародному науково-методичному семінарі з болгарської мови, літератури, культури та історії (Бердянськ, 2014, 2015)); *всеукраїнських* («Письменник в умовах заблокованої культури» (Кременець, 2013), «Література та історія» (Запоріжжя, 2014, 2016), «Українська література як художній феномен» (Луцьк, 2015), «Слово–образ–текст–контекст» (Одинцово, Росія, 2013)), *міжвишівських* («Літературний процес: проблеми типології та спадкоємності» (Запоріжжя, 2015), «Українська література

від давнини до сучасності: парадигми, напрямки, проблеми» (Запоріжжя, 2016)).

Публікації. Зміст роботи та її основні положення викладено в 14 публікаціях, 5 з яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному виданні.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (194 позиції). Загальний обсяг дисертації – 201 сторінка, із них 179 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** аргументовано актуальність теми, визначено мету й завдання, предмет та об'єкт дослідження, висвітлено зв'язок теми роботи з науковими планами кафедри, окреслено теоретико-методологічну основу дослідження, наукову новизну і практичне значення виконаної роботи, подано відомості про апробацію основних положень дисертації, обґрунтовано вибір робочого визначення поняття поетики як системи, що обумовило структуру роботи.

У першому розділі **«Літературознавча рецепція творчості Івана Білика»** детально розглянуто біографічні відомості, рецензії, наукові праці, присвячені творчості Івана Білика.

Під пильний погляд радянської критики український письменник потрапив після виходу в світ роману **«Меч Арея»** та написання наступного твору **«Похорон богів»**. З'являється багато рецензій як критичних (П. Толочка, Г. Івакіна та ін.), так і схвальних (М. Климишина, В. Близнеця, М. Славинського, А. Могиленка та ін.). Таке пожвавлення української критики стосовно творчості Івана Білика триває до 1993 року. Для самого письменника це період плідної творчої роботи. Саме на кінець 80-х – початок 90-х років припадає найбільш активний період митця: видані друком романи **«Меч Арея»** (1972), **«День народження Золотої рибки»** (1977), **«Земля Королеви Мод»** (1982), **«Похорон богів»** (1986), **«Золотий Ра»** (1989), **«Дикі білі коні»** (1989), **«Цар і раб»** (1992), **«Не дратуйте грифонів»** (1993). У більшості критичних рецензій автора звинувачують у неправдивому зображенні української праісторії. У схвальних відгуках найбільше приділялася увага літературній долі сенсаційного роману **«Меч Арея»** (твір було заборонено, паперовий наклад вилучено з продажу та бібліотек і знищено), а також співвідношенню історичної правди та авторського вимислу в романі **«Похорон богів»**.

Наступний період наукового пізнання творчого доробку Івана Білика триває з 1993 по 2000 роки. Вітчизняні літературознавці в цей час залишають творчість письменника поза увагою, що спричинено затишшям творчої активності митця аж до 2008 року, коли вийшов друком роман **«Яр»**.

Із 2000 року інтерес до творчості українського письменника зростає, з'являються наукові статті та інтерв'ю з митцем, а в останні п'ять-сім років

творчість Івана Білика стала предметом дослідження різних науковців. У процесі аналізу праць з'ясовано, що в більшості з них звернено увагу на історичні твори письменника, проблему релігії в романах «Меч Арея» та «Похорон богів», співвідношення історичної правди, авторського вимислу і домислу в текстах.

У другому розділі **«Жанрова специфіка романів письменника»** розглянуто різні романні рідновиди прози Івана Білика.

У підрозділі 2.1. *«Генеza жанру українського роману другої половини ХХ ст.»* досліджено історію розвитку українського роману другої половини ХХ ст., саме на цей період припадає творчість Івана Білика.

Жанр роману є універсальним, оскільки може відтворювати широке коло життєвих явищ, проблем, людських характерів у їх взаємозв'язках зі світом. Цей жанр має довгу історію існування, про початок якої досі тривають літературні дискусії. Вивченню жанру українського роману другої половини ХХ ст. свої праці присвятили Н. Бернадська, Т. Бовсунівська, В. Дончик, К. Кларк, Ю. Ковалів, О. Ковальчук, В. Кузьменко, О. Логвиненко, Л. Тарнашинська, Г. Штонь та ін. Історико-порівняльний аналіз їхніх праць дозволяє говорити про складність літературного процесу того періоду, спричинену суспільною ситуацією всебічної ідеологічної заангажованості, що в першу чергу відбивалося на літературі. Проте творчість деяких письменників, які не належали безпосередньо до дисидентського руху, сприяла «несвідомому розхитуванню рамок соцреалістичного канону» (У. Федорів). До таких відносимо й творчість Івана Білика. Прозі автора притаманні риси, що виходять «за межі канону»: використання «тексту в тексті», інтермедіальність, зміщення часопросторових площин, поглиблений психологізм.

Підрозділ 2.2. *«Жанр історичного роману в доробку Івана Білика»* присвячено дослідженню жанрових різновидів історичного роману в творах «Меч Арея», «Похорон богів», «Золотий Ра», «Дикі білі коні», «Не дратуйте грифонів», «Цар і раб».

У процесі аналізу праць Л. Александрової, С. Андрусів, І. Варфоломеева, А. Гуляка, М. Ільницького, Б. Мельника, Д. Пешодри, О. Проценко, Л. Ромащенко, М. Сиротюка, В. Чумака та ін., присвячених розвитку українського історичного роману ХХ ст., приходимо до висновку, що дискусійні питання щодо дефініції жанру, його призначення, змісту, жанрових різновидів досі є актуальними. Більшість дослідників дотримуються думки, що історичний роман – це один із різновидів жанру роману, а не самостійний жанр. Це твір про минуле, в якому діють як історичні постаті, так і витворені авторською фантазією (за Л. Ромащенко).

Перший історичний твір Івана Білика – «Меч Арея». Його задум виник після прочитання автором книги О. Вельтмана «Атилла. Русь IV і V ст.». «Меч Арея» не даремно викликав такий ажіотаж і зацікавлення як звичайних читачів, так і наукової спільноти. Письменник підняв багато болючих та актуальних питань української історії: походження слов'ян, проблема віри, національної

ідентичності, особистості в історії, проблема влади, справедливого правителя, відповідальності за себе та свій народ. Автор ускладнює композицію, уподібнюючи форму розповіді до літопису та розширюючи назву, будує розповідь у хронологічному порядку, вводить літописне оповідання, насичує твір фольклорно-міфологічними елементами: розповідями про давні вірування різних слов'янських племен, обряди при народженні, одруженні, смерті, інавгурації, описи давніх богів і божеств, їх впливу на життя прадавньої людини. Ураховуючи вказані ознаки, роман Івана Білика «Меч Арея» за формою оповіді визначаємо як роман-літопис.

Літописну форму оповіді автор застосовує й до наступного історичного роману «Похорон богів». Твір має складну композиційну будову. Основна подія, до якої й веде вся оповідь, – це 988 рік – хрещення Русі. Автор дотримується порічного викладу подій, хоча й зміщує часові площини. Письменник, як і в попередньому романі, поєднує два стилі оповіді: епічна розповідь чергується з коротким фіксуванням дати й події, що відбулася. Спираючись на класифікацію жанрових різновидів історичного твору С. Андрусів, обидва романи зараховуємо до художньо-історичного типу.

Роман «Золотий Ра» сам автор визначає як вільний переказ Геродотової історії. Твір містить вісім частин із розповідями про різні народи та давніх тиранів. Кожна частина складається з різної кількості невеликих оповідань. Письменник будує складну композицію, подаючи текст у тексті. Тому роман містить і дві частини, які слугують обрамленням оповіді: «Син Ліка Галікарнаського» та «Прощання з Геродотом». Ураховуючи, що за основу роману слугує історичний документ, твір «Золотий Ра» відносимо до художньо-документального різновиду.

Елементи «іншого» тексту знаходимо в романі «Похорон богів»: текст хартії, усні оповіді Добрині, що складають власну композицію, і літописний текст, писаний волохом Станом. Фактично твір складається з трьох різних текстів, що належать різним оповідачам: автору, Доброчину, волохові Стану. Так само в романі «Цар і раб» наведені уривки із сувоїв, написаних логографом Полікратом. Вставний текст є й у «Мечі Арея», де подано уривки записів Пріска.

Романи «Дикі білі коні», «Не дратуйте грифонів», «Цар і раб» склали скіфську трилогію. Скіфська тема є наскрізною. Оскільки в основу романів покладено події, зафіксовані в «Історії» Геродота, зі щедрим додаванням авторського конкретно-аналітичного, а подекуди й романтичного домислу в характеристиці персонажів, твори визначаємо як художньо-історичні.

Роман Івана Білика «Яр» теж, по суті, є історичним романом про події XX століття. Трагічні сторінки українського народу показані на прикладі невеличкого містечка та долі головного персонажа Максима Нетреби. Оскільки історичні події в творі слугують лише тлом для розкриття характерів, роман відносимо до історико-художнього різновиду історичної прози.

У підрозділі 2.3. «*Жанровий синкретизм романістики митця (“Танго”, “Земля Королеви Мод”, “День народження Золотої рибки”, “Яр”)*» розглянуто жанрову природу творів Івана Білика.

Якщо історичні твори Івана Білика, попри складну структуру, літописний характер, риси різних піджанрів, можна, хоча б умовно, поєднати визначенням «історичний роман», то під час визначення жанру романів «Танго», «Земля Королеви Мод», «День народження Золотої рибки», «Яр» виникає проблема поєднання різних класифікацій жанру в літературознавстві.

Такі риси пригодницького роману, як динамічний, захоплюючий сюжет, різкі несподівані повороти подій, елементи інтриги, конфлікт добра, романтичний, ідеалізований герой, притаманні творам «Земля Королеви Мод», «Танго», «Яр».

У романі «Земля Королеви Мод» є такі ознаки детективного жанру, як наявність таємниці, пов'язаної зі злочином, та її розкриття. Автор використовує прийоми, характерні для детективного жанру: замовчування, лжеінтриги, прийом утаємничення. У детективній історії, змальованій Іваном Біликом, закладені елементи соцреалістичного, політичного, шпигунського романів. Центр інтриги – відкриття японськими геологами покладів алмазів та урану в Антарктиді.

Інтрига в романі «Танго» так само будується навколо пошуків урану в Аргентині. Можливо, тодішня суспільно-політична ситуація в країні (курс на зміцнення військової могутності СРСР) сприяла такій тематиці творів. Автор намагався опосередковано вказати на існування проблеми та можливі наслідки в разі її ігнорування. Таким чином, автор уводить елементи соцреалістичного та політичного романів. Ознаки цих жанрових різновидів несподівано поєднуються з елементами науково-фантастичного твору. Так, у романі «Танго» письменник уводить історію загубленого племені індіанців марауаку та знайденої в джунглях радіоактивної кулі.

У творі «Земля Королеви Мод» є й риси роману-випробування: герої ведуть постійну боротьбу за виживання, намагаючись подолати грізного, безжального противника, природу. Простір твору обумовлює риси роману-подорожі.

Роман «День народження Золотої рибки» поєднав у собі ознаки кількох романних жанрів. Знаходимо яскраво виражені риси виробничого роману: сюжет твору побудований навколо будівництва гідроелектростанції. Однак наявні в тексті й риси химерної прози. Крізь помітний соцреалістичний струмінь Іван Білик зміг підняти в романі «День народження Золотої рибки» важливі питання сучасності: збереження земель і лісів, історичних пам'яток, правдивість історії, проблема науки і науковця, відповідальність людини за власні вчинки.

Роман Івана Білика «Яр» стоїть особно від інших творів автора. У ньому знаходимо риси історичного, соціально-політичного романів, роману-випробування. У творі (як і в романах «Танго», «Земля Королеви Мод», «День народження Золотої рибки») є елементи психологічної прози: використання внутрішніх монологів, снів, марень, спогадів, психологічних портретів.

Для творчості Івана Білика стає традиційним ускладнювати форму оповіді, вводячи вставні елементи – інший текст. Зокрема, у романі «Земля Королеви Мод» уведено уривки щоденників, які пишуть герої, перебуваючи в льодовиковій пастці. У романі «Яр» автор наводить цілі тексти: агітаційні листівки, написаний Максимом діалог, власний текст головного героя в кінці твору.

Третій розділ **«Поетикальні особливості романів Івана Білика»** присвячено аналізу портретно-психологічних характеристик персонажів, характеристиці часопросторової організації романів та дослідженню заголовкового комплексу прози митця.

У підрозділі 3.1. *«Образ володаря в історичній прозі письменника»* розглянуто образи правителів у романах «Меч Арея», «Похорон богів», «Золотий Ра», «Дикі білі коні», «Не дратуйте грифонів», «Цар і раб».

Більшість письменників, які зверталися до історичних образів ватажків, шукали відповіді на питання, яким має бути ідеальний правитель. Не є винятком і твори Івана Білика. Для розкриття образів-персонажів письменник послуговується традиційними засобами: зовнішнім характеротворенням, опосередкованою характеристикою іншим персонажем і самим автором, самохарактеристикою, внутрішнім станом героя.

Образи ідеальних володарів втілені в особах Гатила («Меч Арея»), Добровича («Похорон богів»), Боримисла («Дикі білі коні»), Осмогруда («Не дратуйте грифонів»). Справжній володар, на думку Івана Білика, повинен бути наділений такими рисами, як гострий розум, хоробрість, стриманість, далекоглядність, справедливість, щедрість і водночас хитрість, навіть часом жорстокість. Але найголовніше, володар повинен бути відданим своїй землі, вірі, близький народові, його проблемам і переживанням.

Для історичної романістики Івана Білика притаманне нетрадиційне зображення образів історичних постатей. Під час змалювання князів Ігоря, Святослава, Ярополка, Володимира, Добровича, Свенельда, Асмуса, княгині Ольги та багатьох інших, автор часто відходить від традиційної для історії характеристики цих осіб, залучаючи авторську уяву. Так, наприклад, Іван Білик створює художній образ князя Володимира, змальовуючи його не хрестителем Русі, а фактично пасивним глядачем і виконавцем. Княгиня Ольга постає в романі як жорстока особа, яка хитрістю перемогла древлян, полонила древлянського князя та його дітей, зробивши їх своїми рабами, але водночас і як далекоглядна правителька та політичний діяч. Активне залучення митцем художнього домислу, письменницької уяви під час змалювання персонажів дозволяє глибше розкрити характери та вчинки героїв.

У романі «Яр» не акцентовано на характеристиці правителів, однак вони діють під збірним образом «влади», який показаний через призму сприйняття іншими персонажами. Владу втілюють у собі Сталін та Гітлер. У творі звучить виразна критика обох втілень цього образу через ставлення головного героя

Максима Нетреби. На фоні виразної критики фашистської та більшовицької влади в романі «Яр» звучить жаль і розчарування через відсутність очільника націоналістичного руху, який би зміг привести країну до незалежності.

Підрозділ 3.2. «Психологізм художньої образності в творах “Танго”, “Земля Королеви Мод”, “День народження Золотої рибки”, “Яр”» присвячений вивченню засобів психологічного зображення в романах автора про події XX століття.

Головним завданням автора в творах «Танго», «Земля Королеви Мод», «День народження Золотої рибки», «Яр» було не висвітлення подій, а передача внутрішнього світу персонажа, його душевних порухів, реакцій на описані ситуації. Для цього митець використовує різні засоби як прямої, так і непрямої форм психологічного зображення.

У романі «Танго» Іван Білик піднімає проблему морального вибору. Кожен із героїв твору піддається цьому випробуванню – зробити остаточний вибір. Найважливіший вибір стоїть перед головним героєм Сергієм Рязанкою: чи працювати йому на ворожу країну? Передаючи найменші повороти думок Сергія, письменник використовує внутрішній монолог, сни, марення. Окрім вже названих вище прийомів і засобів психологізму письменник активно використовує в романі «Танго» психологічний портрет, міміку, пози, жести. Ці ж прийоми зустрічаємо і в наступних творах.

У романі «Земля Королеви Мод» основним засобом зображення психологізму є пейзаж. Він відіграє ключову роль на рівні сюжетобудови та часопросторової організації твору. Природа в романі є місцем, де відбуваються всі події пригодницького жанру, вона обумовлює дії всіх героїв, впливає на фізичний та психічний стан персонажів. Саме завдяки промовистим описам автор зміг розкрити головну проблему твору – протистояння людини і природи, безмежної сили першої та фізичної обмеженості другої, упевненість людини у своїй всемогутності і розуміння того, що людина і технічний прогрес виявляються безсилими проти природи.

Роман «День народження Золотої рибки» розкрив майстерність письменника в зображенні внутрішнього стану героя. У творі проглядається глибокий психологізм у зображенні характерів. Для характеристики другорядних персонажів автор активно використовує психологічний портрет. Короткі, але влучні описи зовнішності героїв дозволяють створити в уяві читача цілісний образ.

У романі «Яр» автор майстерно зобразив трагедію людини, що пережила всі тяжкі події XX ст.: голодомор, сталінські репресії, війну, окупацію. Засобами психологізму автор зумів показати трагічні долі людей, покалічених режимом та війною не лише фізично, але й морально.

У підрозділі 3.3. «Часопросторова організація романів Івана Білика» розглянуто особливості художнього хронотопу творів письменника.

Час і простір в історичних романах Івана Білика відіграє важливе значення. Автор у своїх творах звертається до далеких сторінок історії українських земель, що обумовлює наявність одразу двох часових площин: час описаних письменником історичних подій і час написання самого твору.

У деяких історичних романах Іван Білик вдається до прийому викладу подій за літочисленням («Меч Арея», «Похорон богів»), що стає основною ознакою у визначенні жанру. Тобто у названих романах хронотоп, крім сюжетотворчої, виконує і жанротворчу функцію. Стилізація під літопис зумовила й чітку конкретизацію часових меж у творі «Меч Арея». Письменник зміщує в тексті часові площини за допомогою екскурсів у минуле чи, навпаки, у майбутнє. Завдяки майстерному змалюванню колориту описаної епохи, давнім назвам та описам речей, Іван Білик прив'язує читача до часу і місця в творі. Простір роману широкий: він охоплює країни Європи та Азії. Проте центральною просторовою площиною твору є Київ, а розширення простору, тобто збільшення території власної держави, стає основним прагненням князя Богдана.

Художній хронотоп у романі «Похорон богів» ускладнений наявністю трьох часопросторових площин. Ці площини існують паралельно одна одній, але сходяться в кінці твору в фінальну точку – 988 рік – хрещення Русі. Окрім того, головним у творі видається міфологічний простір, час для якого – вічність. Він є уявним, але теж поділеним на дві частини: язичницький та християнський. Головна проблема в романі репрезентована існуванням двох площин міфологічного простору, які змагаються в уяві героїв. Наявність міфологічного (уявного хронотопу) притаманна всім історичним творам письменника.

Для роману «Дикі білі коні» визначальним стає хронотоп дороги. Саме дорогою обумовлені всі події. Час, описаний у творі, один, але в читача виникає враження паралельних площин, у яких діють обидва війська, а географічне випередження скіфського війська створює ілюзію часової різниці між площинами. Наступні романи скіфської трилогії «Не дратуйте грифонів», «Цар і раб» продовжують час після подій першого твору.

Не менш цікавим є художній часопростір романів про події XX століття. Особливість хронотопу роману «Танго» викликана поділом простору на «свій» і «чужий». Події твору якраз і відбуваються у просторі «чужому» – далекій латиноамериканській країні. «Свій» же простір постає лише в уяві головного героя як спогади про рідну Полтавщину.

Визначальною ознакою простору в романі «Земля Королеви Мод» є його амбівалентність: простір охоплює безмежну територію шостого материка або, навпаки, локалізується до розмірів будинку, намету.

Хронотоп «Дня народження Золотої рибки» зумовлюється жанром виробничого роману, до якого належить твір. Тобто часові межі визначені головною темою – будівництвом гідроелектростанції, однак автор ускладнює його уявним часопростором: спогадами, снами, зверненням до далекої історії.

У романі «Яр» художній хронотоп виконує сюжетотворчу функцію. Часопростір поділений, як і сюжетні лінії, на дві площини. Перша площина включає в себе події, що відбуваються з моменту повернення Максима Нетреби з концентраційного табору до рідного містечка і до останніх сторінок, коли герой пише власний твір і перебуває в очікуванні смерті від руки сина Антіна Яголи. Цей час охоплює вісімнадцять років. Друга площина охоплює час від дитинства Максима до його прибуття у рідне містечко Яр після втечі з табору. Тобто часовопросторові площини утворюють своєрідне коло, точкою сходження яких є яр.

У підрозділі 3.4. *«Номеносфера художньої прози»* зроблено аналіз заголовкового комплексу прози Івана Білика.

Автор вживає заголовки, які містять назви міфічних створінь («Не дратуйте грифонів», «Меч Арея», «Золотий Ра»), істот («Дикі білі коні»), місця дії («Земля Королеви Мод», «Яр»), антоніми («Цар і раб»), заголовки-метафори («День народження Золотої рибки», «Не дратуйте грифонів»), однак усі вони мають символічну наповненість.

Наприклад, заголовок роману «Меч Арея» можна сприймати і як пряме називання предмета – зброї, оскільки в романі йде мова саме про Юрів Меч, і в той же час як алегоричну назву: Меч Арея – як образ війни, яка точилася на українських землях ще з прадавніх часів. Так само амбівалентною є назва роману «Похорон богів». «Похорон» Іван Білик змальовує як перехід слов'ян від «дідньої» язичницької релігії до християнства, як відмову, забуття, зречення давніх язичницьких богів. Похорон богів відбувається і в прямому значенні: волох Стан закопує символ Дажбога, ховаючи його від знищення.

Яр у однойменному романі письменника – символічний переділ двох сторін. Щоб дістатися до рідного містечка, героєві треба спуститися до самого низу прірви і вийти на поверхню. Це свого роду алюзія на подорож у потойбічний, темний світ, де панує страждання і смерть, але це також і пошук себе (чорна воронка у концтаборі), подолання страху смерті заради життя.

Яр з його кількома глибокими рукавами-ущелинами – це і символ роздертої, розділеної війною України, і символ боротьби, яка точиться на її землях. Автор змальовує різні політичні сили (фашистів, більшовиків, націоналістів), які прагнуть захопити владу в Україні, не враховуючи при цьому людські жертви. Яр у Івана Білика – це символ доби, яка описана в романі, доби тоталітаризму, війни, боротьби, доби, яка так само, як і яр, лякає людей, бо весь час поглинає їхні життя. Люди провалюються в темряву кабінетів НКВД, війни, їх накриває забуття і таємниця, а вибратися з цієї темної доби вцілілим не тільки фізично, а й морально вдається небагатьом.

Так само простежується символізм назв інших творів автора: дикі білі коні та грифони («Дикі білі коні», «Не дратуйте грифонів») символізують міць скіфських племен. Антонімічна назва роману «Цар і раб» вказує на мінливість та

скороминущість влади.

Танго у однойменному романі переростає у художню деталь, що проходить наскрізною ниткою через увесь твір. Щоб яскравіше передати символізм назви, автор використовує прийом синестезії (уводить у твір елементи музики, танцю і пісні).

Назва роману «Земля Королеви Мод» – це не тільки вказівка на місце дії, але й один із головних образів твору, що, наче жива істота, впливає на долі героїв. Золота рибка, у метафоричній назві роману «День народження Золотої рибки», є символом найбільшого бажання людини.

У **«Висновках»** узагальнено основні результати комплексного вивчення творчості Івана Білика.

Літературознавчий дискурс дослідження творчості Івана Білика свідчить про посилену в останні роки увагу науковців до прози митця. Зроблений нами аналіз дозволяє виокремити три етапи наукового пізнання творчого доробку Івана Білика.

Перший етап охоплює 1972–1993 роки: час після виходу в світ роману «Меч Арея», а пізніше «Похорону богів». Тогочасна критика вибухнула рецензіями (як схвальними так і розгромними) на сенсаційний роман «Меч Арея». На сторінках київських видань спалахнула літературна дискусія, спричинена гіпотезами, висловленими Іваном Біликом в історичному романі. Більшість рецензій мали звинувачувальний характер, письменникові закидали неправдиве зображення історії. Виходили і схвальні статті (І. Кравченка, М. Славинського, А. Могиленка та ін.), у яких було визнано майстерність письменника у змалюванні особливостей колориту давньої епохи та характерів персонажів.

Для Івана Білика це період активного творчого життя. Написано та видано друком більшість творів: «Меч Арея» (1972), «День народження Золотої рибки» (1977), «Земля Королеви Мод» (1982), «Похорон богів» (1986), «Золотий Ра» (1989), «Дикі білі коні» (1989), «Цар і раб» (1992), «Не дратуйте грифонів» (1993). Проте більшість творів митця залишилися поза увагою критиків та літературознавців. Статей, які б містили аналіз чи оцінку романів письменника (крім «Меч Арея», «Похорон богів», «Золотий Ра»), на сторінках періодики не з'являлося.

Другий етап у вивченні творчості українського митця охоплює 1993–2000 роки – свого роду період «затишшя», коли українська критика залишає творчість Івана Білика поза увагою. Третій етап у дослідженні вітчизняним літературознавством художньої спадщини автора починається з 2000 року. З'являється низка аналітичних статей, присвячених окремим аспектам творчості Івана Білика. Згодом романи митця розглядаються в дисертаційних дослідженнях у контексті творчості українських авторів другої половини ХХ століття.

У результаті аналізу генези романного жанру другої половини ХХ ст. визначено вплив літературних тенденцій на творчість Івана Білика. Сам

письменник заперечував приналежність до будь-яких культурно-мистецьких течій 60–90-х років ХХ століття, однак загальні риси, притаманні цьому періоду в українській літературі, знаходимо і в художній спадщині митця. До таких рис можна віднести: національну спрямованість творів (у своїх романах автор створив образи, що ввібрали в себе найкращі національні риси українця); інтерес до історії України (історичні твори автора висвітлюють сторінки прадавньої історії українських земель, походження українського народу); фольклоризм творів (в історичній романістиці автор майстерно зображує давні звичаї, вірування, обряди українців); людиноцентричну спрямованість прози (головне завдання письменник вбачає у розкритті багатого внутрішнього світу людини).

Письменницький доробок Івана Білика досить значний і складає десять романів. Більшість із них належать до історичної прози. У цих творах автор звертається до сторінок дохристиянської історії наших земель. Письменник зумів майстерно змалювати давні часи, зробивши акцент на постаті тогочасної людини з її цікавою винятковою психологією. Іван Білик використовує традиційні форми зображення персонажів, змальовуючи короткі влучні портретні характеристики, детально передаючи внутрішній стан героїв, ставлення до них інших персонажів. За допомогою цих засобів автор передає і власне ставлення до описаних подій і образів.

Для історичних творів Івана Білика притаманне нетрадиційне зображення історичних постатей. Змальовуючи образи реальних історичних діячів, письменник активно використовує не тільки офіційні відомості, а й застосовує авторський вимисел та домисел. Це надає його героям більшої глибини та детальності у змалюванні характерів. Автор намагається змалювати образ ідеального правителя українських земель, риси якого втілені в образах Богдана Гатила, Доброчина, Боримисла, Осмогруда.

Спираючись на класифікацію історичних творів С. Андрусів, зроблено висновок, що історичні романи письменника представлені такими різновидами: історико-художній («Меч Арея»), художньо-історичний («Похорон богів», «Дикі білі коні», «Не дратуйте грифонів», «Цар і раб») та художньо-документальний («Золотий Ра»). Письменник експериментує і з формою творів. Так романи «Меч Арея» та «Похорон богів» нами було визначено як роман-літопис, твір «Золотий Ра» є циклом оповідань, об'єднаних сюжетною канвою.

Твори «Танго», «Земля Королеви Мод», «День народження Золотої рибки», «Яр» поєднали у собі риси різних жанрових різновидів: пригодницького, детективного, політичного, шпигунського, соцреалістичного, психологічного, науково-фантастичного («Танго»), роману-випробування, роману-подорожі, роману-щоденника («Земля Королеви Мод»), роману в діалогах, роману в полілогах («Земля Королеви Мод»).

Жанр роману «День народження Золотої рибки» визначений нами як виробничий, однак автор крізь яскравий соцреалістичний струмінь зміг підняти у

творі важливі проблеми: екології і збереження природних ресурсів, правдивості історії.

Роман «Яр», який був написаний 1958 року, але виданий лише в 2008 році, теж має складну жанрову будову. Твір поєднав у собі риси історичного, пригодницького, політичного, психологічного, соціального романів, роману-подорожі, роману-випробування. Отже, жанровий синкретизм є визначальною рисою творчості Івана Білика.

Безпосередній вплив на прозу Івана Білика мали тенденції, що склалися в болгарській літературі другої половини ХХ ст. Оскільки митець починав як перекладач з болгарської, видається закономірним вплив «позитивного ліризму», що був популярним у болгарській літературі 60-х років ХХ століття.

Розглянувши всю художню спадщину Івана Білика, приходимо до висновку, що всі без винятку твори письменника пройняті психологізмом. Найбільше це виражено у творах про сучасність письменника, таких як «Танго», «Земля Королеви Мод», «День народження Золотої рибки», «Яр». Для глибокого психологічного розкриття образів письменник використовує різні прийоми: внутрішні діалоги, сни, марення, ретроспекції, психологічні портрети, пейзажі, промовисті жести, міміку, психологічну деталь. Завдяки цьому автор майстерно передав трагедію людини-емігранта («Танго»), жагу до життя людини в боротьбі з природою («Земля Королеви Мод»), трагедію цілого покоління, яке спіткали важкі історичні події («Яр»), внутрішні переживання смертельно хворого («День народження Золотої рибки»).

Хронотоп у романах Івана Білика виконує сюжетотворчу та жанротворчу функції. Час і простір у творах письменника зазвичай не прямолінійні, а включають різні часопросторові площини. Простежується переплетіння в романах митця таких художніх хронотопів, як-от: хронотоп дороги, хронотоп війни та миру, що зазвичай є опозиційними, хронотоп реальний і уявний (уявний хронотоп включає в себе і міфологічний, що є традиційним для історичних романів). Часопростір у романах письменника постає як широким (охоплює кілька країн, континентів), так і локальним (звужується до однієї кімнати, намету, ями). Майстерне зображення в історичних творах давніх подій, яскравих характерів, колориту українських земель сприяє створенню в читача враження нерозривності часу написання твору та описаних у ньому подій.

Детальний аналіз номеносфери прози Івана Білика дозволяє зробити висновок, що заголовки всіх романів митця мають символічну наповненість. Найчастіше за допомогою назв автор опосередковано вказує на головну ідею та проблему твору. Заголовки історичних романів часто пов'язані з міфологічними уявленнями наших предків про світ. У деяких творах («Меч Арея», «Золотий Ра») Іван Білик розширює заголовки до кількох рядків, тим самим анонсує події, описані в романі. Використовує автор і епіграф («Танго»), що теж є складовою частиною номеносфери художнього твору. Обираючи за епіграф відомі слова з

Біблії, письменник вдається до містифікації, називаючи його джерелом «Повість минулих літ».

У поданій роботі здійснено комплексне дослідження творчості Івана Білика. Перспективним видається подальше детальне вивчення міфопоетики історичних романів Івана Білика, особливостей зображення жіночих образів у творах письменника, дослідження творів «Танго», «Земля Королеви Мод», «Яр» в імагологічному аспекті, вивчення творчої спадщини автора в порівнянні з іншими українськими та зарубіжними письменниками.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Хорольська Т. В. Риси психологізму в романі Івана Білика «Танго» / Т. В. Хорольська // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2013. – Вип. XXVII. – Ч. 4. – С. 465–473.
2. Хорольська Т. В. Літературна доля твору Івана Білика «Меч Арея» / Т. В. Хорольська // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. – Харків, 2014 – № 1107, вип. 70. – С. 193–196.
3. Хорольська Т. Літературна рецепція творчості Івана Білика / Тетяна Хорольська // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : ФО–П Ткачук О. В., 2015. – Вип. VI. – С. 167–173.
4. Хорольська Т. Художня деталь в архітектоніці роману Івана Білика «Дикі білі коні» / Тетяна Хорольська // Волинь філологічна: текст і контекст. Українська література як художній феномен : зб. наук. пр. / упор В. Г. Сірук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – Вип. 19. – С. 278–288.
5. Хорольська Т. Проблема влади в романах Івана Білика «Дикі білі коні» та «Не дратуйте грифонів» / Тетяна Хорольська // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : ФО–П Ткачук О. В., 2016. – Вип. X. – С. 184–189.
6. Хорольська Т. Жанровий синкретизм роману Івана Білика «Земля Королеви Мод» / Тетяна Хорольська // Spheres of Culture: Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies. – Lublin, 2016. – Vol. XIV. – P. 222–228.

Додаткові публікації:

7. Хорольская Т. В. Танго как психологическая деталь в одноименном романе Ивана Билыка / Т. В. Хорольская // Слово – образ – текст – контекст : материалы III Всерос. науч.-метод. конф. с международ. участием (Одинцово, 24–25 мая 2013 г.) / [ред.-сост. Н. В. Летаева]. – Одинцово, 2013. – С. 159–164.

8. Хорольська Т. Образ емігранта в романах Івана Білика «Танго» та Марка Марчевського «Острів Тамбукту» / Тетяна Хорольська // Матеріали III Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії (15–16 травня 2014 р.) : зб. тез / [ред. В. І. Кірева та ін.]. – Бердянськ : БДПУ, 2014. – С. 104–106.
9. Хорольська Т. В. Міфологічні образи у романі Івана Білика «Меч Арея» / Т. В. Хорольська // «У тридев'ятому царстві»: феномен казки в літературі, фольклорі і медіа : матеріали Міжнар. наук. конф. (25–26 вересня 2014 р.) : зб. / [ред.-упор. С. С. Журавльова]. – Бердянськ, 2014. – С. 149–150.
10. Хорольська Т. Проблема еміграції в романі Івана Білика «Танго» / Тетяна Хорольська // *Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht»* / herausgegeben von O. Novikova, P. Hilkes, U. Schweier. – München – Berlin : Verlag Otto Sagner, 2014. – S. 459–464.
11. Хорольська Т. Іван Білик як перекладач художньої прози ХХ ст. / Тетяна Хорольська // Матеріали IV Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії (22–23 травня 2015 р.) : [збірник тез] / [ред. Колінько О. П., Корнієнко С. І., Сєнічева О. А., Цанов С. М., Червенко О. Б.]. – Бердянськ : БДПУ, 2015. – С. 40–42.
12. Хорольська Т. В. Хронотоп роману Івана Білика «Дикі білі коні» / Т. В. Хорольська // «Над берегами вічної ріки»: темпоральний вимір літератури : матеріали Міжнар. наук. конф. (24–25 вересня 2015 р.) : зб. / [ред.-упор. С. С. Журавльова]. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. – С. 164–165.
13. Хорольська Т. В. Художня функція пейзажів у романах І. Білика / Т. В. Хорольська // Українська література від давнини до сучасності: парадигми, напрямки, проблеми: до 105-річниці від дня народження доктора філологічних наук, професора Михайла Давидовича Бернштейна: матеріали міжвишівських наукових читань. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2016. – С. 161–163.
14. Хорольська Т. В. Жанр пригодницького роману в творчості Івана Білика. / Т. В. Хорольська // Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа: [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 22–23 вересня 2016 р.)] / [гол. ред. О. П. Новик]. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – С. 178–180.

АНОТАЦІЯ

Хорольська Т. В. Поетика художньої прози Івана Білика. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література. – Бердянський державний педагогічний університет Міністерства освіти і науки України. – Бердянськ, 2017.

У роботі досліджено поетику художньої прози українського письменника Івана Білика з позиції системного аналізу. Виокремлено три етапи наукового пізнання творчого доробку письменника. У творах «Танго», «Земля Королеви Мод», «День народження Золотої рибки», «Яр» розглянуто ознаки жанрового синкретизму. У контексті сучасних літературознавчих теорій проаналізовано образи-персонажі, детально вивчено засоби характеротворення історичних постатей у романах «Меч Арея», «Похорон богів», «Золотий Ра», «Дикі білі коні», «Не дратуйте грифонів», «Цар і раб». Зроблено детальний аналіз часопросторової організації всіх прозових творів митця. Розглянуто психологізм як основний засіб характеротворення у романах про події ХХ століття. Визначено, що заголовковий комплекс усіх творів Івана Білика має символічне наповнення.

Ключові слова: Іван Білик, роман, жанровий синкретизм, психологізм, хронотоп, образ, номеносфера.

АННОТАЦИЯ

Хорольская Т.В. Поэтика художественной прозы Ивана Билыка. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01. – украинская литература. – Бердянский государственный педагогический университет Министерства образования и науки Украины. – Бердянск, 2017.

В работе исследовано поэтику художественной прозы украинского писателя Ивана Билыка с позиции системного анализа. Выделены три этапа научного исследования творчества писателя. В романах «Танго», «Земля Королевы Мод», «День рождения Золотой рыбки», «Яр» отмечено признаки жанрового синкретизма произведений. В контексте современных литературоведческих теорий проанализированы образы-персонажи, подробно рассмотрены средства изображения характеров исторических личностей в романах «Меч Арея», «Похорон богов», «Золотой Ра», «Дикие белые кони», «Не дразните грифонов», «Царь и раб». Сделано анализ хронотопной организации всех произведений писателя. Рассмотрен психологизм как основное средство изображения характеров в романах о событиях ХХ века. Определено, что комплекс названий всех произведений Ивана Билыка имеет символическое наполнение.

Ключевые слова: Иван Билык, роман, жанровый синкретизм, психологизм, хронотоп, образ, номеносфера.

SUMMARY

Khorolska T.V. Poetics of Ivan Bilyk's prose. – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in philology, specialty 10.01.01 – The Ukrainian Literature – Berdyansk State Pedagogical University; Ministry of Education and Science of Ukraine. – Berdyansk, 2017.

There are was studied poetics of the Ukrainian writer Ivan Bilyk's prose from the position of system analysis in this paper.

There are was thoroughly examined biographical information, reviews and scientific works devoted to the Ivan Bilyk's literary works, singled out three stages of scientific knowledge of creative heritage of the writer in the first chapter "Literary Reception of Ivan Bilyk". The first stage covers 1972-1993 years: there were many reviews of the novels "The sword of Arey" and "The funeral of gods" on the pages of periodicals. The second stage of the study of his works covering the 1993-2000 years – the period of "lull" when Ukrainian critic ignored Ivan Bilyk's literary work. The third stage in researching of the author's artistic heritage by domestic literary studies starting from 2000. Particular interest to the work of Ivan Bilyk increased in the last five or seven years. There is a number of analytical articles on specific aspects of the Ivan Bilyk's works. Artist's novels considered in dissertation research in the context of the works of Ukrainian authors of the second half of the twentieth century. Ivan Bilyk's texts considered in scientific studies of Z. Artiushenko, N. Bezakrovna, I. Domaleha, M. Lavrusenko, V Panchenko, A. Shpytal et al., however nowadays Ukrainian literary studies haven't detailed analysis of the genre evolution of writer's poetics and prose.

The second chapter "Genre Specificity of Writer's Novels" explores the features of novel genre in Ukrainian literature of the second half of the twentieth century. It was considered theoretical aspects of Ukrainian historical novel of this period and analyzed the Ivan Bilyk's texts "The sword of Arey", "The funeral of gods", "The Golden Ra", "Wild white horses", "Do not annoy griffons", "King and servant" from perspective of their genre varieties. Ivan Bilyk's historical works represented by the following varieties: historical-artistic, art-historical, artistic-documentary. The writer is experimenting with the form of texts: novels "The sword of Arey" and "The funeral of gods" identified as a chronicle novel, literary text "The Golden Ra" is a series of stories, united by plot canvas. Novels "Tango", "Dronning Maud Land", "Goldfish Birthday" and "Ravine" contain elements of the genre syncretism.

There are was analyzed images of characters, examined in detail means of creation the historical figures and governor's image of novels on historical themes in the context of contemporary literary theories in the third chapter "The concept of human and world in the Ivan Bilyk's novels". It was done the detailed analysis of the time and spatial organization of writher's prose. The time and space are not usually straightforward and involves different timespace plane in Ivan Bilyk's novels. It was considered psychological analysis as the main means of character creation in the novels of the events of the twentieth century. The writer uses different techniques: internal dialogue, dreams, delusions, retrospection, the depiction of psychological portraits, landscapes, expressive gestures, facial expressions, using psychological details for deep psychological disclosure of images. It was determined that complex of Ivan Bilyk's works titles has symbolic content. Most often author indirectly indicates the main ideas and issues works by using names.

Key words: Ivan Bilyk, prose, genre syncretism, psychological analysis, chronotope, image, nomenosphere.

Підписано до друку 15.03.2017 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 158/1

Видавництво та друк Ткачук О.В.
71100, Запорізька обл., м. Бердянськ, вул. Кірова, 52/49, 53
Тел. (097) 918-66-41, (066) 106-29-93; e-mail: Tizdat@gmail.com
<http://izdatelstvo.at.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 3377 від 29.01.2009 р.